

ВИСНОВОК

про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації Каралаш Анни-Юлії Ігорівни «Соціальна самоорганізація в умовах глобалізації: соціально-філософський аналіз», поданої на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 03 Гуманітарні науки за спеціальністю 033 Філософія

Актуальність теми дисертації. Дисертаційна робота Анни-Юлії Каралаш є надзвичайно актуальною у контексті сучасних цивілізаційних тенденцій, які мають у своїй суті синергетичні параметри, зокрема відкритості, дисипативності, непрогнозованості, нелінійності. Небачене раніше зростання масштабності та швидкості змін у всіх сферах буття та діяльності людей є показником і водночас каталізатором трансформаційних процесів на глобальному і локальному рівнях соціальної самоорганізації, що вимагає філософського аналізу особливостей та моделей самоорганізації глобальної світосистеми, механізмів оптимізації організаційних форм співвідношення «глобальне – локальне» для забезпечення сталого розвитку людства.

Самоорганізаційним процесам підпорядковане також сучасне українське суспільство, в якому порушилась рівновага та яке перебуває у своєрідній точці біфуркації, котра є непрогнозованою щодо майбутніх подій. У цьому контексті актуальне значення для вирішення суспільних проблем в Україні має доробок дисертаційного дослідження А.-Ю. Каралаш, третій розділ якого присвячений осмисленню проблем самоорганізації сучасного українського суспільства на основі моральних та аксіологічних чинників, як пропонує дисертантка.

Окрім того, такі тенденції в Україні, як децентралізація, розвиток територіальних громад, стабільно високий рівень довіри громадян до органів громадянського суспільства сприяють самоорганізації як низовим ініціативам громадян та їх участі у місцевому самоврядуванні. Перманентні виклики та загрози, що постають перед суспільством, зокрема корупція, поширення коронавірусу й повномасштабна війна змушують рядових громадян координувати свої дії, встановлювати горизонтальні зв'язки, значною мірою самостійно вирішуючи нагальні проблеми шляхом самоорганізації. Відтак, розширення теоретичних й емпіричних знань про зміст і стратегії соціальних практик самоорганізації в умовах формування третього сектору та інформаційно-військової агресії є актуальним завданням соціально-гуманітарних наук. Без інноваційних методів освоєння самоорганізаційних процесів світову спільноту чекають потрясіння, що не знають кордонів. Це важливо враховувати і в Україні.

Джерелами дисертаційної роботи стали постнекласичні дослідження в галузі синергетики та соціосинергетики зарубіжних й вітчизняних дослідників, публікації авторитетних аналітичних агентств, низка нормативно-правових актів

України. У контексті реалізації поставлених у дисертації завдань цілком обґрунтовано дисертантка звернулася до напрацювань різних дисциплін, зокрема синергетики, кібернетики, біології, економіки, соціології, державного управління, правознавства, політології та ін.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота Каралаш Анни-Юлії Ігорівни «Соціальна самоорганізація в умовах глобалізації: соціально-філософський аналіз» виконана у площині науково-дослідної роботи кафедри філософії Житомирського державного університету імені Івана Франка «Випробування людського буття: класичний і посткласичний дискурс» (№ 0111U000154) та «Толерантність і сучасний світовий порядок» (№ 0111U000155). Тема дисертації затверджена вченою радою Житомирського державного університету імені Івана Франка (протокол № 4 від 01 листопада 2016 р.).

Достовірність та обґрунтованість одержаних результатів досягнута здобувачкою в результаті використання у дисертаційній роботі значної кількості наукових джерел (295 найменувань, з яких 102 іноземними мовами); здійснення нею ґрунтовного аналізу об'єкта і предмета дослідження за допомогою загальнонаукових і спеціально наукових методів і методологічних підходів; апробацією одержаних результатів, що засвідчено її участю у значній кількості міжнародних, всеукраїнських, регіональних конференцій та форумів (18 тез доповідей на конференціях); належною публікаційною активністю (3 статті у наукових фахових виданнях України, 2 статті у зарубіжному періодичному виданні, 2 статті у вітчизняних журналах і 18 тез доповідей). Структура дисертації логічно вмотивована і сформульована у відповідності до мети та завдань дослідження й складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, списку використаних джерел і додатків. Отже, обґрунтованість висновків дисертаційної роботи визначається обраними методологічними підходами, достатнім використанням теоретичного та емпіричного матеріалу, принципів діяльнісного підходу, залученням напрацювань різних дисциплін.

Ступінь новизни основних результатів дисертації полягає в тому, що дисертаційна робота є системним дослідженням феномену соціальної самоорганізації в умовах глобалізації та запропоновано перспективну форму самоорганізації українського соціуму в контексті сучасних реалій. Винесені здобувачкою на захист концептуальні положення мають наукову новизну, теоретичне і практичне значення. Дисертаційна робота Анни-Юлії Каралаш виконана самостійно, вона містить наукові положення та нові науково обґрунтовані теоретичні результати, що мають істотне значення для галузі знань 03 Гуманітарні науки.

У дисертаційній роботі *вперше* здійснено соціально-філософський аналіз феномену соціальної самоорганізації в умовах глобалізації; розкрито сутність соціальної самоорганізації як фактору глобального регулювання

самоорганізації українського соціуму в контексті сучасних реалій глобалізації для забезпечення сталого розвитку. Доведено обмеженість застосування логіки лінійного, причинно-наслідкового мислення до нелінійних процесів, яким є самоорганізація соціальних систем та якими характеризується сучасний глобалізований світ. Запропоновано та застосовано до дослідження нелінійних процесів соціальної самоорганізації нелінійну логіку емергентності, цілісності, циклічної причинності, автореферентності, що введена в науковий дискурс з експериментальним відкриттям процесів самоорганізації, доповнена кібернетикою другого порядку (теорією живих систем) та розкривається через врахування суб'єкта (людиномірності) у системному підході третього покоління та становить ядро нової наукової парадигми; обґрунтовано диференціацію на громадські (стихийні, афективні, об'єктні) та громадянські (цілераціональні, інтенціональні, суб'єктні) ініціативи як елементарних соціальних дій, цілераціонально організована солідарна сукупність яких (тобто дії колективного суб'єкта) може здійснювати суттєвий вплив як на мікро-, так і на макрорівневі соціальні відносини та процеси; досліджено загрози й виклики розвитку самоорганізаційних практик в Україні, що формують громадянське суспільство від набуття незалежності до повномасштабного російського вторгнення. Констатовано, що у відповідь на драматичні історичні події суспільство щоразу активізувало свій самоорганізаційний ресурс. Підкреслено швидку реакцію громадянського суспільства на ворожі військові дії саме завдяки самоорганізації громадян, їх готовності до самопожертви заради захисту своєї країни та перемоги. Широкомасштабна війна Росії проти України запустила нову масштабну хвилю мобілізації всього українського суспільства, усіх можливих ресурсів на оборону, захист та допомогу населенню, постраждалому внаслідок військових дій, ставши негативним чинником консолідації. Обґрунтовано, що підтримка наявного високого рівня залучення громадян до колективної дії, необхідність уникнення загрози контпродуктивної самоорганізації потребує випереджувальних кроків щодо створення спільної мети-місії як чинника позитивної консолідації населення. Це вимагає більш глибинного розвитку громадянських компетенцій, які лежать в основі здатності до творення ідеології майбутнього, що максимально пов'язана з розвитком інтелектуального потенціалу, розкриттям людяності та забезпеченням незворотності самоорганізації як форми буття українського суспільства.

У дисертаційній роботі *отримали подальший розвиток положення* щодо тенденцій адаптації природничо-наукового теоретично-експериментального підґрунтя самоорганізації та специфічних особливостей соціального пізнання та реальності (Г. Гакен, І. Пригожин, І. Добронравова, І. Доннікова, Л. Бевзенко, В. Воронкова); теза про визначальну роль уявлень в умовах глобальних трансформацій, зокрема цінностей та цілей, що визначають рівень солідарності спільноти. Спільнота, досягнувши емергентного, організмичного рівня солідарності (впорядкування) постає *колективним суб'єктом діяльності*, у

якого виникає здатність до цілераціональних дій, відтак, можливості осмисленої активно-перетворюючої діяльності якого на макрорівні суспільних змін непропорційно більші, ніж дії невпорядкованої сукупності індивідів.

У дисертаційній роботі *уточнено* визначення соціальної самоорганізації, що постає водночас у декількох вимірах: по-перше, як мікро- та макросоціальний рівень руху, саморозгортання історичного поступу та механізм суспільних змін; по-друге, як специфічна форма організації та впорядкування, що здійснюється завдяки внутрішньому ресурсу системи, що, власне і розкриває зміст префіксу «само-» як нелінійності, циклічної причинності (взаємообумовленості), емергентності; по-третє, як соціальна дія, елементарна складова якої – громадянська ініціатива – завдяки кооперації індивідів у межах спільних світоглядних уявлень, ціннісно-цільового комплексу та ментальності здатна солідаризувати їх в об'єднану спільноту; розуміння об'єктивної необхідності цілераціональної самоорганізації історичного поступу, на перший план якої виходить унікальність суб'єкта діяльності, його соціально орієнтовані уявлення та надіндивідуальні цінності на основі імперативу доповнюваності, що уможлиблює цілісне досягнення глобальної ситуації, забезпечує передумови виникнення кооперативно-емергентних ефектів для домінування солідаристської, не уніфікуючої, а універсалізуючої інтенції, тим самим збільшуючи колективні можливості для подолання кризових явищ на локальному, а у перспективі й на національному та глобальному рівнях; недостатність спонтанної самоорганізації в умовах глобалізації та всебічної системної кризи, уявлення про яку на сучасному етапі розвитку формують та легалізують конкурентні соціальні взаємодії соціалдарвіністського ухилу та тоталізують такий суто економічний вимір ринкових відносин, заснованих на імперативі росту та накопичення капіталу на все суспільство, чим унеможлиблюють самі спроби солідарної міжкультурної співпраці. Розумінням соціальної самоорганізації як спонтанного порядку фіксується відмова від цілераціональності колективних дій, що постає як відмова від усвідомленого та активного, перетворюючого ставлення до світу, що становить сутнісну ознаку людини як істоти соціальної та розумної. За таких умов людина відмовляється від осмисленості буття, що еквівалентно відмові від розумності – людиномірності – на глобальному рівні. Сформульовані практичні рекомендації для сприяння соціальній самоорганізації в Україні.

Практична цінність результатів дослідження полягає в тому, що його концептуальні положення, висновки та ідеї можуть бути використані для розбудови громадянського суспільства та процесів демократичного державотворення за рахунок власного, внутрішнього ресурсу, що забезпечує незалежність та самодостатність соціальної системи, національної чи міжнародної спільноти як суб'єкта соціальної дії, при формуванні політики неурядових організацій, держави та третього сектору, спрямованої на сталий розвиток, у

підготовці різноманітних проєктів, тренінгів та освітніх програм для підвищення громадянської ініціативності, підвищення ефективності діяльності громадських організацій, органів самоорганізації населення та місцевого самоврядування, а також для викладання широкого спектру філософських та суспільних дисциплін, а також під час підготовки підручників і навчальних посібників.

Наукові праці, які відображають результати дисертації. Основні результати дослідження відображені у 25 публікаціях (всі одноосібні), з них 3 статті у наукових фахових виданнях України, 2 статті у зарубіжних періодичних виданнях, 2 статті у вітчизняних журналах та 18 тезах доповідей на конференціях різного рівня.

Апробація основних результатів дослідження. Основні положення і висновки дисертаційного дослідження оприлюднювалися на 18 масових заходах, а саме науково-практичних конференціях: *міжнародних*: «XXVIII-і Читання, присвячені пам'яті засновника Львівсько-Варшавської філософської школи Казимира Твардовського» (Львів, 2016, очна), «Релігія в глобальному світі» (Житомир, 2016, очна), «Дні науки філософського факультету – 2017» (Київ, 2017, очна), «Глобалізований світ: випробування людського буття» (Житомир, 2017, очна), «Advances of science» (Czech Republic, Karlovy Vary, 2019, заочна), «The Days of Science of the Faculty of Philosophy – 2019» (Київ, 2019, очна), «Духовність як складова Української державності» (Харків, 2019, очна), «Гуманізм. Людина. Камо грядеши?» (Дрогобич, 2020, дистанційна), «Гуманізм. Людина. Людність» (Дрогобич, 2021, очна); *всеукраїнських*: «Філософія, релігія та культура у глобалізованому світі» (Житомир, 2015, очна), «Інституціоналізація публічного управління в Україні в умовах євроінтеграційних та глобалізаційних викликів» (Київ, 2019, очна), «Актуальні проблеми сучасної філософії та науки: виклики сьогодення» (Житомир, 2019, дистанційна), «Тоталітаризм як система знищення національної пам'яті» (Львів, 2020, дистанційна), «Український соціум: соціально-політичний аналіз сучасності та прогноз майбутнього» (Харків, 2020, дистанційна), «Література, психологія, педагогіка у ракурсах взаємодії» (Бахмут, 2021, заочна), «Філософія: modus operandi» (Івано-Франківськ, 2021, очна); *міжвузівській*: «Актуальні проблеми сучасної філософії та науки: виклики сьогодення» (Житомир, 2021, очна); круглому столі «Філософія людяності в освіті, науці та житті», присвяченому пам'яті професора Анатолія Олексійовича Приятельчука (Київ, 2023, дистанційна).

Оцінка структури дисертації, її мови та стилю викладення. Структура дисертації логічно обґрунтована, ретельно продумана, складається зі вступу, трьох розділів, кожен з яких у своїх висновках і результатах є внеском у соціально-філософський аналіз соціокультурної динаміки міграційних процесів у сучасному глобалізованому світі, висновків до розділів, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг дисертації становить 248 сторінок, основний текст дисертації викладено на 197 сторінках.

Дані про відсутність текстових запозичень і порушень академічної доброчесності. Дисертацію перевірено за допомогою веб-ресурсу Plagiarism у Житомирському державному університеті імені Івана Франка. Результати перевірки показали наявність 7,5 % запозичень.

Висновок. На підставі розгляду дисертації, наукових публікацій, у яких висвітлено основні результати наукового дослідження, та з урахуванням результатів фахового семінару кафедри філософії та політології Житомирського державного університету імені Івана Франка 3 листопада 2023 р., протокол № 3), визначено, що дисертація Анни-Юлії Каралаш є завершеним науковим дослідженням, виконана на високому рівні, містить наукові положення, нові науково обґрунтовані теоретичні та практичні результати проведених здобувачкою досліджень, що є значним здобутком для розширення українського соціально-філософського дискурсу соціальної самоорганізації в умовах глобалізації.

Дисертацію подано у вигляді спеціально підготовленої кваліфікованої наукової праці на правах рукопису та виконано здобувачкою особисто. У дослідженні одержано нові науково обґрунтовані й достатньо апробовані теоретичні й практичні результати в галузі гуманітарних наук.

Дисертація Каралаш Анни-Юлії Ігорівни «Соціальна самоорганізація в умовах глобалізації: соціально-філософський аналіз» відповідає вимогам наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації», пунктам 6-9 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (Постанова КМУ № 44 від 12.01.2022 р.) та рекомендується для подання до розгляду і захисту в разовій спеціалізованій вченій раді.

Головуюча:

доктор філософських наук, професор,
в. о. завідувача кафедри філософії та політології
Житомирського державного
університету імені Івана Франка

Наталія КОВТУН

ПІДПИС ЗАСВІТЧУЮ
Начальник відділу кадрів Житомирського
державного університету
імені Івана ФРАНКА

